

Suomen Luonnonsuojeluliitto ry:n lausunto 14.11.2023

**Asia: Vesienhoidon ympäristötavoitteet ja poikkeaminen; työryhmän mietintö
VN/30326/2022**

Suomen luonnonsuojeluliitto kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja toteaa seuraavaa.

Vesienhoidon tavoitteiden saavuttaminen on kesken

Euroopan unionin vesipuitedirektiivi (2000/60/EY) on ollut merkittävä keino tehostaa vesiensuojelua, mutta jäsenvaltiot eivät ole sitoutuneet tarpeeksi sen tavoitteiden saavuttamiseen. Suomi on pidentänyt monien tavoitteiden saavuttamisen määräaikaan jo vuoteen 2027. Vesiensuojelun kannalta on ongelmallista, että lausunnolla olevassa työryhmän mietinnössä lisättäisiin keinoja, joilla tavoitteista voidaan poiketa jatkossa entistä enemmän.

Komissio on antanut Suomelle palautetta siitä, että vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttamiseksi olisi tehtävä lisätoimia. Nyt käsillä olevan lainsäädäntöhankkeen vaikutus näyttää olevan päinvastainen: poikkeamisten laajempi käyttöönotto heikentäisi vesistöjemme tilaa. Esitystä tulisi ympäristötavoitteiden osalta vielä tasapainottaa ja parantaa.

Viranomaiset

Ehdotetussa vesienhoitolain (VMJL 1299/2004) 3 a 20 a §:ssä säädettäisiin vesienhoidon tilatavoitteiden saavuttamisesta. Lainsäädännössä tulisi kuitenkin mainita viranomainen, jonka tehtävänä on varmistaa tavoitteiden saavuttaminen. Tähän vastuuseen kuuluisi siten myös velvollisuus tehdä tarvittavia toimia, jotta vesipuitedirektiivin mukaisiin tavoitteisiin päästään. Nyt ehdotettu pykälä on jäämässä julistuksenomaiseksi, vailla konkreettisia keinoja saavuttaa vesipuitedirektiivin mukaiset tavoitteet.

Työryhmän mietinnössä on päädytty ratkaisuun, jossa lupaviranomainen päättäisi hankekohtaisesti vesienhoidon tavoitteista poikkeamisesta. Tällä hetkellä poikkeamisista säädetään vesienhoitosuunnitelmissa, jolloin poikkeamispäätökset voidaan suunnitella niille sopiviin kohteisiin.

Ongelmaksi nyt ehdotetussa järjestelyssä nousee se, että lupaviranomainen ei voisi evätä hanketta sillä perusteella, että hanke voitaisiin toteuttaa hyötyjen ja haittojen kannalta paremmalla tavalla tai parempaan paikkaan. Lisäksi lupaviranomainen ei vastaa vesienhoitosuunnitelmasta. Siksi poikkeamispäätökseen olisi saatava puoltava lausunto vesienhoitoviranomaiselta.

Erinomaista ei pidä heikentää

Hankekohtaiset poikkeamiset olisivat työryhmän mietinnön mukaan mahdollisia heikentämiskiellosta huolimatta, jos vesimuodostuman tila laskisi erinomaisesta hyvään. Tällaista poikkeamisen mahdollisuutta ei tule ottaa käyttöön.

Suomen tulisi ylläpitää sellaisia vesistöjä, jotka ovat säilyneet erinomaisessa tilaluokassa, eikä mahdollistaa niiden tilan huonontumista. Poikkeamisten avulla hankkeet ajautuisivat luonnon kannalta epäedullisiin paikkoihin, vaikka hanke olisi ensisijaisesti toteutettava sille sopivalle paikalle. Ehdotus ohjaisi hankkeita pilaamaan erityisesti erinomaisessa kunnossa olevia vesistöjä ja houkuttelee toiminnanharjoittajia käyttämään tämän lain tarjoaman mahdollisuuden vesistön tilan huonontamiseen, esimerkiksi toimintaansa kasvattamalla.

Suomen ei tule missään tilassa sallia erinomaisessa tilassa olevien vesistöjen huonontamista hyvään tilaan. Lisäksi vesienhoitosuunnitelmassa on voitu asettaa tavoitteeksi erinomaisessa tilassa olevien vesimuodostumien säilyttäminen, jolloin poikkeukset estäisivät vesienhoitosuunnitelmien tavoitteiden saavuttamisen.

Työryhmän ehdottama tilanne, jossa hankkeita houkutellessa heikentämään erinomaisia vesistöjä, voi tarkoittaa paljon suurempaa muutosta pienemmissä hankealueen lähistöllä olevissa vesimuodostumissa, kuten puroissa. Suomen tulee tulevaisuudessa kiinnittää enemmän huomiota purojen ja muiden pienempien vesimuodostumien tilaluokituksiin. Poikkeaminen pohjaveteen voi tarkoittaa puron vesienhoidon tilaluokituksen merkittävää huononemista esimerkiksi veden lämmitessä pohjavesivaikutusten heikennyttyä tai puro voi jopa kuivua.

Kestävän kehityksen hankkeita tulee tarkentaa

Työryhmän lakiehdotuksen 20 c §:n kohdan 2 mukaan ekologisen tilan huononeminen erinomaisesta hyvään voitaisiin sallia kestävän kehityksen hankkeille. Kestävän kehityksen hankkeet eivät ole kestäviä, jos ne eivät ole kestäviä ympäristölle. On paradoksaalista, jos niin kutsuttu kestävän kehityksen hanke tarvitsee poikkeusluvan vesistön tilan heikentämiseen. Kestävään kehitykseen liittyy olennaisesti ajatus planeetan rajoista. Ihmisen toiminta on sopeutettava maapallon luonnonvaroihin ja luonnon kestokykyyn. Hankkeilla ei tule heikentää luonnon tilaa entisestään, jonka palauttaminen alkuperäisenä on mahdotonta. Hankkeiden tulee olla luontovaikutuksiltaan neutraaleja tai nettoposiitivisia.

Haittojen korvaaminen

Ehdotetun vesienhoitolain 20 c §:n kohdassa todetaan, että: "kaikki käytännössä mahdolliset toimenpiteet toteutetaan vesimuodostuman tilaan kohdistuvan haittavaikutuksen vähentämiseksi".

Poikkeamistilanteissa on ensisijaisesti tehtävä kaikki sellaiset keinot, jotka merkittävästi vähentävät haitallisia vesistövaikutuksia alueella. Poikkeaminen ei saa tarkoittaa sitä, että toiminnanharjoittaja jättäisi tekemättä luonnonmukaisiin ratkaisuihin perustuvia toimia, jotka merkittävästi vähentävät haittoja. Ympäristövaikutusten korvattavuudella olisi ohjausvaikutus, jolloin toiminnanharjoittajat pyrkisivät vähentämään hankkeesta aiheutuvia haitallisia vaikutuksia.

Toiminnanharjoittaja, jolle poikkeuslupa myönnettäisiin, tulisi velvoittaa korvaamaan heikennys kokonaisuudessaan. Korvaaminen vahvistaisi saastuttaja maksaa -periaatetta, jossa toiminnanharjoittaja vastaa haittojen estämisestä ja korjaamisesta aiheutuvista kustannuksista. Ensisijaisesti korvaus on tehtävä haitta-alueelle ja tarvittaessa sen ulkopuolelle samaan vesimuodostumaan niin, että kokonaisvaltaisesti luontoarvot eivät heikenny. Lisäksi vesienhoidon ympäristötavoitteiden sekä niitä koskevien heikennysten hyvitysten tulee olla sitovia kaikille hankkeille, joilla on vesistövaikutuksia ja siten vesienhoitosuunnitelma tulisi ottaa huomioon muun muassa maanmuokkaamis-, kaivos-, tie-, rata-, metsä- ja biotaloushankkeissa.

Muuttuneisuutta ei tule lisätä eikä poikkeuspäätöksellä vahvistaa

Ehdotetun vesienhoitolain 20 c §:n kohdan 1 mukaan “ympäristötavoitteista voidaan poiketa ympäristönsuojelulain tai vesilain mukaisessa lupamenettelyssä uuden hankkeen tai toiminnan vuoksi, jos: 1) pohjaveden hyvää määrällistä tilaa, pintaveden hyvää ekologista tilaa tai hyvää ekologista potentiaalia ei saavuteta tai pintavesimuodostuman tai pohjavesimuodostuman tilan huononemista ei voida estää ja tämä johtuu uusista pintavesimuodostuman fyysisiä ominaisuuksia tai pohjavesimuodostumien pohjaveden korkeutta muuttavista toimenpiteistä”. Vesimuodostuman tilaa ei saa entisestään heikentää tai heikentyntä tilaa ei saa pysyttää sillä perusteella, että se on toiminnanharjoittajien toiminnasta johtuen muuttunut. Vesistön lisäkuormittamisen sijaan on varmistettava olemassa olevilla keinoilla sekä muilla lainsäädäntöhankkeilla muutettujen vesimuodostumien kehittäminen luonnonmukaisemmiksi. Muuttuneisuutta ei tule lisätä tai poikkeuspäätöksillä vahvistaa.

Työryhmän mietinnössä ei ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota poikkeamisen pitkäaikaisiin vaikutuksiin. Poikkeamista koskevassa lupamenettelyssä tulisi ottaa huomioon hankkeen pitkäaikaiset vaikutukset, jotka vaikuttavat vielä toiminnan lopettamisen jälkeen. Työryhmän mietinnössä ei ole riittävästi tutkittu sitä, miten poikkeamisen saaneita hankkeita kohdellaan tulevaisuudessa, esimerkiksi tekniikan, olosuhteiden ja vesistön tilan muuttuessa. Yksi vaihtoehto olisi myös se, että poikkeaminen myönnettäisiin määräajaksi, jolloin pitkällä aikavälillä poikkeamisesta voitaisiin luopua ja poikkeamisen haitat voitaisiin ratkaista. Lisäksi lainsäädäntöön olisi lisättävä toimintaohjeet, jos hanke havaitaan jälkikäteen vesienhoitolain vastaiseksi niin, ettei tilannetta voi korjata lupaa muuttamalla.

Tarvitaan mahdollisuus muuttaa lupia

Nyt esitetty työryhmän mietintö konkretisoi direktiivin tulkintalinjaa, mutta ei luo uusia keinoja, joilla vesienhoidon ympäristötavoitteet saavutetaan. Vesienhoidon tilatavoitteet tulisi saavuttaa ennen työryhmän mietinnössä esitettyjen poikkeamisten myöntämistä. Se edellyttäisi kuitenkin mahdollisuutta saavuttaa vesienhoidon tilatavoitteet. Tilatavoitteiden saavuttaminen on tällä hetkellä monelta osin vielä pahasti kesken, minkä vuoksi vesienhoidon ympäristötavoitteet tulisi lisätä lakiin luvan muuttamisen perusteeksi.

Merkille pantavaa on työryhmän esitys siitä, että valtioneuvoston asetuksilla voitaisiin antaa huomattavia tarkennuksia ehdotettuihin pykäliin, mikä voi tehdä laintulkinnasta vähemmän ennakoitavaa.

Erityisen huolestuttavaa vesienhoidon kannalta on se, että ilman tosiasiallista mahdollisuutta muuttaa voimassa olevia lupia jäävät vesimuodostumien tilatavoitteet saavuttamatta. Suomen luonnonsuojeluliiton mielestä mahdollisuus lupien päivittämiseen pitäisi kiireesti lisätä lakiin.

Yhteenveto

Suomen luonnonsuojeluliitto toteaa, että lainsäädäntöhankkeen vaikutuksena vesistöjen tila tulee heikentymään. Työryhmän ehdotus ei tuo uusia keinoja, joilla ratkaistaisiin nyt olemassa olevia ongelmia vesienhoidon ympäristötavoitteiden saavuttamisessa. Siksi esitystä tulee ympäristön kannalta parantaa tiukentamalla poikkeusten ehtoja esittämällämme tavalla ja lisäämällä lakiin vesitalouslupien päivittämisen mahdollisuus.

Lisätietoja

Hannes Koljonen

Ympäristöoikeuden asiantuntija

Suomen luonnonsuojeluliitto

hannes.koljonen@sll.fi

+358444931106

SUOMEN LUONNONSUOJELULIITTO RY

Hanna Halmeenpää
puheenjohtaja

Tapani Veistola
toiminnanjohtaja